

Peyami Safa'nın Romanlarında Anne ve Babalar

Müzeyyen BUTTANRI*

ÖZ

Konusu insan olan romanların şüphesiz en önemli unsuru kahramanlarıdır. Romanlarında insanın içindeki buhranları, tereddütleri yansıtmayı amaçlayan Peyami Safa, roman kahramanlarına, devrinin siyasî, sosyal ve ideolojik şartlarına ve kendi bakış açısına göre ruh ve beden verirken bu kişiler aynı zamanda romanın kendi şartlarına göre de teşekkül etmişlerdir. Onun roman kahramanları tek bir fikrin, düşüncenin ya da mizacın temsilcileri değildirler. Bulunduğu hayat şartlarına uyan, durmadan değişen dinamik gerçek insandırlar. "Romancı ne kadar objektif olursa olsun bütün kahramanları yine kendisidir." diyen Peyami Safa'nın romanlarında geçen anne ve babalar da, onun kendi annesi ve pek tanımasa da hayalinde şekillendirdiği babasından izler taşımaktadır. Yayın hayatına "Server Bedii" takma adını kullanarak başlayan Peyami'nin aldığı bu ad, annesinin adıdır. Server Bedia Hanım bizce değişik romanlarındaki annelerde bir şekilde yaşatılmıştır.

Yazarın romanlarında geçen anne ve babalar, romanların konularının geçtiği I. Dünya Savaşı, Mütareke yılları, Kurtuluş Savaşı ve inkılâp yıllarının şartlarında şekillenmişlerdir. Peyami'nin romanlarında sözü edilen babaların bir kısmı kayıp, hakkında bilgi alınamamış, ölmüş ya da yurt dışına çıkmış olduğu için çocukları tarafından aranmakta, beklenilmektedirler. Bazı romanlarda hasta, veremli, kanser olup ölmüşlerdir. Yazarın "baba" kahramanları çok belirgin olarak verilmelerken, anneler daha belirgin özellikler taşırlar. Bazı romanlarda kahramanların annesi ölmüş, bazılarında alafranga yaşama kendisini fazla kaptırması, yabancılarla eğlence âlemlerinde hoşça vakit

* Doç. Dr. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, e-posta: mbuttan@ogu.edu.tr

geçiren, ya da evinin kapılarını bu âlemlerin kişilerine açan hafif meşrep kadınlardır. Bazı anneler de çocukları tarafından tanınmak istenmezler.

Biz bu çalışmamızda yazarın on bir romanında söz konusu edilen anne ve babaları teker teker tespit edip bunların yazarın annesi ve babası ile benzerlikleri olup olmadığını belirlemeye çalıştık.

Anahtar Kelimeler: Peyami Safa, romanda kahramanlar, anneler, babalar

ABSTRACT

Mothers and Fathers in Peyami's Novels

The most important element of the novels having humans as the subject is their characters. Peyami Safa aimed to reflect depressions and hesitations of the characters while characterizing them according to political, social ideological conditions of the time and the conditions of the novels. The characters of his novels were not the representatives of a single idea, thought or mood, they were constantly changing, dynamic and real people. "Peyami Safa said that all heroes of a novel are the novelist himself", and the parents in his novels were the parents of him in his mind, although he did not recognize his father. He started his authorship career with the nick name of 'Server Bedii' and this name was her mother's name. Server Bedia lived in the mother characters in his novels.

Parent characters in his novels were shaped according to the time periods in his novels, World War I, the Independence War, Revolution years, some of the fathers in his novels were dead, lost or were in other countries and their children were waiting for or trying to find. In some novels fathers were ill, or dead due to tuberculosis or cancer. Fathers were insignificant, but mothers were well characterized in his novels. In some novels mothers were dead or living immorally, in some others, mothers did not want to be known by their children.

In this study, we evaluate the parent characters in Safa's eleven novels and tried to find the similarities between his own parents and the characters in his novels.

Key Words: Peyami Safa, the heroes in novels, mothers, fathers

Giriş

Romanlarımda insan ruhunu veriyorum."¹ diyen Peyami'ye göre roman insanı anlatır. "En âfâkî zannettiğimiz romanlar bile, muharririn ruhunu muhayyel kahramanlar vasıtasıyla aksettiren

1 Göze, Ergun (1993), *Peyami Safa*, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, s. 95.

bir otobiyografiden başka bir şey değildir.”² diyen Safa'nın romanlarındaki karakterler, dolayısıyla da anne ve babalar, onun anne ve babasından izler taşıdığı varsayımından hareketle bu çalışmada Peyami'nin on bir romanındaki anne ve babaları ele aldık. Bunların varsa yazarın anne ve babasıyla ilişkisini ya da yazarın ideal anne ve baba imgesini bulmaya çalışacağız.

Peyami Safa'nın romanları geleneksel roman tarzında yazılmış olduğundan romanlarındaki anne ve babaları olumlu ve olumsuz anne ve babalar diye sınıflandırıp ortak özelliklerini vereceğiz. Bunlardan yazarın anne ve babası ile ilgili olanlarına işaret edeceğiz.

Olumlu Anneler

Sözde Kızlar'daki³ Mebrure'nin annesi, saraydan çıkma bir Çerkez olup çok iyi bir kadındır. Yazar, iyi kadının meziyetlerini de göreceğimiz bu kadını şu sözlerle tanıtır: “Az konuşur, çok dinler, daima gülümser, dalgın, süzük merhametli bakışlarıyla düşünceli bir sükût içinde yaşamak için insanların yaptıkları çirkinliklerden, meşru sayılan âdilik ve faziletsizliklerden hiçbiri onda yoktu. Yalan söylemeyi bilmezdi, hiç kimseye kını yoktu, hiç kimsenin yalan söyleyebileceğini, kendini aldatabileceğini hatırından geçirmezdi, bütün hayatında, o kadın samur kedisine bile fiskecik vurmada, göz göre göre bir karınca bile ezmezdi, geniş ve derin merhametinden insanları değil, en ehemmiyetsiz hayvanları ve küçük böcekleri bile mahrum etmedi.” Yazar, *Biz İnsanlar*'daki⁴ Vedia Hanım'ın annesini de aynı özelliklerde tanıtır. *Canan*'daki⁵ Canan'ın öz annesi de Mebrure'nin annesi gibi Çerkez olup, namusuna düşkün bir kadındır. Kocasının sattığı kızını bulmak için yirmi yıldır dolaşmaktadır. Kızını bulur ama onun ahlâksız bir kadın olduğunu görünce kendi eliyle öldürür.

Romanların kurgularında ne Mebrure'nin ne de Vedia Hanım'ın annesinin önemli bir işlevi olmasa da kızlarına verdiği iyi terbiye nedeniyle kendilerinden söz edilir. Canan'ın annesi, soy itibarıyla kızı ile aynı özellikleri taşır. Meselâ Canan da annesini öldürmeyi aklından geçirir. Canan'ın yetiştiği çevre daha baskın olmuş; Canan, annesinin çok değer verdiği namus meselesine yabancı kalmıştır. Canan'ın annesi, kızını daha yakından tanıdığı için onu öldürerek kızının ahlâksızlıklarına son vermiştir.

2 Safa, Peyami (1987), *Bir Tereddüdün Romanı*, İstanbul, Ötügen Yayınları, s. 78

3 Safa, Peyami (2000) *Sözde Kızlar*, İstanbul, Ötügen Yayınları, 208s.

4 Safa, Peyami (1959), *Biz İnsanlar*, İstanbul, İnkılâp Kitabevi, 270 s.

5 Safa, Peyami (2000), *Canan*, İstanbul, Ötügen Yayınları, 229 s.

Romanın ana kahramanının neden olduğu olaylar, bu olayla son bulduğu için Canan'ın annesi roman kurgusunda önemli bir işlev yüklenmiştir.

Şimşek'te⁶ Müfid'in annesi, *Mahşer*'de⁷ Nihat'ın ve Muzzez Hanım'ın annesi, *Canan*'daki Canan'ın anneliği Renknaz Hanım, *Fatih-Harbiye*'deki⁸ Neriman'ın, Şinası'nın anneleri, *Matmazel Noraliya'nın Koltuğu*'ndaki⁹ Tosun Bey'in annesi hakkında romanlarda çok geniş bilgi olmamasına rağmen muhafazakâr, çocuklarına iyi bir aile eğitimi vermiş kadınlardır. Bazıları çocuklarını babasız büyüttüğü için onlara sahip çıkamamışlardır.(Tosun Bey'in annesi gibi). Kadınlar cahil olmalarına rağmen sağduyu sahibi olup hislerinde pek yanılmazlar. Çocuklarına saygı duyan, kendilerini geri plânda tutmaya çalışan annelerdirler. Annelerden, çocukları üzerindeki etkileri nedeniyle söz edilmiş olup romanın kurgusunda doğrudan etkili değildirler.

Dokuzuncu Hariciye Koşuşu'ndaki¹⁰ hasta gencin annesi ile *Biz İnsanlar*'daki Orhan'ın annesi birbirlerine benzerler. Çocuklarına acılarını göstermemek için gizli gizli ağlarlar. Birisi çocuğunun hastalığına üzülürken, diğeri babası ile tartışan oğlunun üzüleceğini, hatta evi terk edeceğini düşünerek gözyaşı döker. Her iki anne de silik birer karakter olup çocuklarının gerisinde kalırlar. Roman kurgusunda etkin rol oynamazlar.

Dokuzuncu Hariciye Koşuşu'ndaki Nüzhet'in annesi, zengin, kızı için iyi bir evlilik düşlerken, kızını fakir akraba gençten uzak tutmaya çalışan bir annedir. *Bir Tereddüdün Romanı*'ndaki Mualla'nın annesi kültürlü köklü bir aileye sahip olup okumuş bir kadındır. *Biz İnsanlar*'daki Necati'nin annesi oğlunun kimsesi olmayan arkadaşını evine almış, bir odasını ona vermiştir. Merhametli bir kadındır. Bu iyi kadınlar, çocukları için iyi şeyler isteyen, Türk aile yapısına uygun kişiler olup romanlarda etkin rol oynamazlar.

Matmazel Noraliya'nın Koltuğu'ndaki Zehra ve Babüş'ün anneleri, çok zor şartlarda ayakta durmaya çalışan bir kadın olup sekiz yaşlarındaki oğlu Babüş'ün gazete satıcılığından kazandığı parayla bir pansiyon odasında kalmaktadır. Çok çaresiz, acılı bir kadındır. Çocukları için çırpınır. Yazarın çocuk yaşta gazeteciliğe başlaması, okulunu bitirmeden ayrılması, ailenin çektiği yoksulluk düşünülürse, Eda Hanım'ın yazarın annesini çağırıştırdığı düşünülebilir. Romanda ikinci dereceden bir kahramandır.

6 Safa, Peyami (1999), *Şimşek, Bütün Romanları*, İstanbul, Ötügen, Yayın Nu: 45, Edebi Eserler: 18, s.287

7 Safa, Peyami (2005), *Mahşer*, İstanbul, Ötügen Neşriyat A. Ş., 285 s.

8 Safa, Peyami (1981), *Fatih-Harbiye*, İstanbul, Ötügen Yayınları, 138 s.

9 Safa, Peyami (1964), *Matmazel Noraliya'nın Koltuğu*, İstanbul, İnkılâp ve Aka Kitapevleri, 215 s.

10 Safa, Peyami (y.t.yok, 1996), *Dokuzuncu Hariciye Koşuşu*, İstanbul, Ötügen Yayınları, 127 s.

Sözde Kızlar'daki Belma ve Salih'in anneleri, *Şimşek*'teki Tabende ve Sacid'in anneleri ise kocaları tarafından ezilmiş, kimliği yok edilmiş, ezilen kadınlardır. Çocukları üzerinde hiçbir etkileri yoktur. Kocaları saygı duymayınca çocukları da onlara saygı duymazlar. Tabende'nin annesini kendini aşırı beğenen kocası horlamış, hatta yatağından kovmuştur. Bu anneler, toplumumuzdaki bu tür kadınları örneklemesi ve çocukları üzerinde etkileri olmaması bakımından eleştirilse de da romanların kurgusunda etkin rol oynamazlar.

Yalnızız'daki¹¹ Feriha'nın annesi, kocası ölmüş, fakir ama namuslu bir kadındır. Kızı annesini horlamış ve yoldan çıkmıştır. Daha sonra pişman olsa da kızını, kendisini elâleme karşı rezil ettiği için affetmez, inatçı bir kadındır. Bu nedenle bu kadını olumlu mu yoksa olumsuz anne olarak mı almamız konusunda düşünmek gerekir. Yazar özellikle Feriha gibi kızların Batı özlemini eleştirdiği için bu zavallı, çaresiz, kızına söz geçiremeyen kadını olumlu olarak verdiğini düşünüyoruz.

Eserlerde iki babanne vardır. Birisi *Matmazel Noraliya'nın Koltuğu*'ndaki Selma'nın babanesi olup çok iyi bir kadındır. Torununu ahlâken düşmüş annesinden uzakta büyütür. Diğeri yine aynı eserde *Matmazel Noraliya'nın* babanesidir. Çok okumuş, soylu bir aileden gelen bir kadın olup, tarihe, yabancı eserlere de ilgili, evinde geniş bir kütüphanesi olan bir kadındır. Acık fikirlidir. Torununa yabancı hocalar tutup çocukken öğrendiği İtalyanca ve Fransızcasını unutturmamış, Türkçeyi ve Müslümanlığı torununa öğretmiş, sevecen bir kadındır. Romanlardaki ana kahramanlar üzerinde fazlaca etkisi olan bu babaanneler, roman kurgularında önemlidirler.

Romanlarda olumlu olarak verilen annelerden on ikisi ölmüş, onu sağdır.

Olumsuz Anneler

Sözde Kızlar'daki Nevin ve Behiç'in annesi, Güzide'nin annesi, *Bir Akşamı*'daki¹² Meliha'nın annesi, *Yalnızız*'daki Ferhat ve Meral'in ve Selma'nın anneleri aynı türden kadınlardır. Genç metresleri vardır. Zengin olan bu kadınlar, bazen para ile kendilerine erkekler bile bulurlar. Ahlâken çökmüş tiplerdir. İsterik kadınlardır. Çocuklarına sahip çıkmadıkları gibi onların her türlü pislikleri için ortam bile hazırlarlar. Neredeyse haftada bir gün yalılarında parti verirler. Evleri fuhuş yeri gibidir. Bunlardan *Bir Akşamı*'daki Meliha'nın annesi, ahlâksızlıklarını kocası yanında yapar. İçkiye düşkündür. Sesi güzel olan kadın, yüksek sesle evinde şarkılar okur. Evlendiğinde ele avuca sığmayan, nereye gittiği belli olmayan bir kadındır. Kocası, kızına kıyamadığı

11 Safa, Peyami (1971), *Yalnızız (1000 Temel Eser)*, İstanbul, MEB Basımevi, 469 s.

12 Safa, Peyami (2002), *Bir Akşamı*, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 296 s.

için tahammül etmiş ama üzüntüsünden verem olmuştur. *Yalnızız*'daki Ferhat ve Meral'in annesi, eşi ile resmen ayrı olmamalarına rağmen, kocası ile ayrı yaşarlar. Kocası ile birlikteyken de pek çok dedikoduya adı karıştığından işlerine mani olduğu gerekçesi ile kocası ondan ayrı yaşamaya başlamıştır. Oğlu Ferhat'a göre kadını o yola iten biraz da babalarıdır. *Matmazel Noraliya'nın Koltuğu*'nda Selma'nın annesi de, evli olmasına rağmen kocasını genç erkeklerle aldatan düşmüş bir kadındır. Ailesi Türk düşmanı olup bir Türk doktoru ile evlendi diye kızlarını reddetmişlerdir. Kadın kızını iyi tanır ve sırf kocasına acı vermek için karısının yaptıklarını mektupla damadına anlatır. Tahsin Bey üzüntüden kanser olur ve ölür. Kızı Selma'yı babanesi büyütür. Bu anneler, romanların önemli kahramanlarındandırlar. Romanlar boyunca onların ahlâksızlıkları ve yetiştiremedikleri çocukları söz konusudur.

Biz İnsanlar'daki Cemil'in annesi Samiye Hanım, yabancı hayranı ve Türk düşmanıdır. Evinde önceleri Alman subaylarına, daha sonra da İngiliz, Fransız, İtalyan gibi işgal kuvvetlerinin subaylarına davetler verir. Halk mutaasıp olmasına rağmen yalısının bahçesinde kadınlı erkekli oturarak Türk köylülerinin, kayıkçıların nefretini kazanmıştır. Yanında çalışan Türklere de "Eşek Türk, Vahşi Türk" diye hitap eder. Evinde yabancı mürebbiyesi vardır. Yalısına bir kez Fransız bayrağı çekmiş, köylülerin yalığı taşlamaları üzerine birkaç gün sonra Fransız bayrağını indirmek zorunda kalmıştır. Roman kurgusunda önemli bir rol oynayan bu anne, yazarın eleştirdiği konular için gereklidir.

Matmazel Noraliya'nın Koltuğu'nda Ferid'in annesi, iyi eğitim görmüş, Avrupa'da yetişmiş resimden anlayan, içki ve kumara tutkun olup uyuşturucu müptelasıdır. Kızı Neriman hastalıkla boğuşurken bile hasta uykuya daldığında evden kaçır, kulüpte içer, kumar oynarmış (s. 144). Zengin babasından eline geçen evini satıp uyuşturucuya vermiştir. Ferid annesini şöyle tanıtır: "Yarı sanatkâr, yarı deli, erkek düşkünü, veremli ve veremden iki yetişkin kızını kaybetmiş, ayyaş, kokainman, Paris'te okuduğu için kültürlü, genç yaşında ölmüş bir anne..." *Matmazel Noraliya'nın Koltuğu*'ndaki Fatma'nın annesi, hain bir kadın olup kızını istemediği yaşlı bir adama para karşılığı satmıştır.

Bu anneler, bozuk davranışlar gösteren kahramanların anneleri olup romanda etkin rol oynarlar. Çünkü çocukları onların yanında yetişmiştirler.

Yalnızız'daki Selmin'in annesi ile *Bir Tereddüdün Romanı*'ndaki¹³ Vildan'ın annesi namuslu insanlar olmasına rağmen çocukları üzerinde çok baskı

13 Safa, Peyami (y.t.yok, 1987), *Bir Tereddüdün Romanı*, İstanbul, Ötüken Yayınları, 196 s.

uygularlar. Selmin'in annesi hayata olumsuz bakar, cesaret kırmada birebirdir. Evlenmeden önce çok neşeli kocasının moralini bozduğundan işinde başarısız olunca hastalanıp ölür. Selmin annesinin baskısı karşısında yalan söylemeye başlarken, erkek kardeşi büyük bir strese girmiştir. Yabancı bir kadın olan Vildan'ın annesi aşırı taassubu nedeniyle kızını evden kaçırmıştır. Çocukları üzerinde etkileri hissedilen bu kadınlar romanda asıl kahramanlardan değildirler. Çocuklarının davranışlarının izahında söz konusu edilirler.

Bir Akşamdı'daki Kâmil'in annesi, çocuğunu yatılı okula gönderdikten sonra onunla hiç ilgilenmemiştir. Çocuğundan habersizdir. Dolaylı yoldan ana kahraman Kâmil'in davranışlarının izahında sözü geçen bu kadın, romanda etkin rol oynamaz.

Matmazel Noraliya'nın Koltuğu'ndaki Matmazel Noraliya'nın annesi, Matmazel Gianetti, kızı üzerinde aşırı baskı uygulayan, sevdiği adam tarafından aldatıldığı, yüzüstü bırakıldığı için Türk ve Türkçe düşmanı, insafsız, acımasız, koyu bir Hristiyan, Müslüman fakirlere bile acımayan biridir. Mutsuz olmuştur. Kızı onun aşırılığına rağmen, babaannesinden iyi bir Müslüman terbiyesi alarak yetişmiştir. Noraliya, annesinin koyu taassubundan, baskısından nefret eder. İnzivaya çekilir ve sonunda ermişlik mertebesine ulaşır. Noraliya'nın annesi, romanın ikinci bölümünün önemli kahramanlarından olup, Noraliya'nın davranışları üzerinde etkisi nedeniyle ölmüş olsa da kendisinden uzun uzun söz edilir.

Eserlerde geçen iki anne ve bir anneane Türk düşmanı olup hepsi de zengin kişilerdir. Bu kadınlardan biri İtalyan'dır.

Romanlarda "Ahlâken düşmüş kadınların yanında yetişmiş kızları da annelerine benzerler." mesajı verilmektedir.

Babalar

Yazarın romanlarında geçen babaları da olumlu ve olumsuz olarak ayırdık. Bunların birbirinden farklı özellikleri şöyle sıralanabilir:

Olumlu Babalar

Sözde Kızlar'daki Mebrure'nin babası, Yunan işgalinde kaybolmuş, kızı tarafından aranan iyi bir insandır. Tuhafiye mağazası vardır. Kızını İzmir'de iyi okullarda okutmuştur. Aynı eserde geçen Nadir'in, Güzide'nin; *Şimşek*'teki Müfid'in, Mahşer'deki Nihat'ın, Muzzez Hanım'ın, Seniha Hanım'ın, *Dokuzuncu Hariciye Koşuşu*'ndaki hasta çocuğun, *Fatih-Harbiye*'deki Şinasi'nin, *Bir Tereddüdün Romanı*'ndaki Mualla'nın, *Biz İnsanlar*'daki Necati'nin, *Matmazel Noraliya'nın Koltuğu*'ndaki Fotika'nın, Tosun Bey'in, Tatvanlı Fatma'nın, *Yalnızız*'daki Feriha'nın babası hakkında eserlerde bilgi verilmez. Bunların

hepsi de ölmüştür. Ancak kötü olmadıkları anlaşılmaktadır. Romanlarda etkin rolleri yoktur.

Bir Akşamı'da Meliha'nın babası, eşinin evine içgüveyi olarak giren, haysiyetine aşırı düşkün bir memurdur. Eşinin hafifliklerine göz yummak zorunda kalmasından dolayı mutsuzdur. Kendini yiyip bitirmiş ve sonunda verem olmuştur. Eşiyle kaç kere boşanmaya kalkmıştır. Önce karısının gözyaşlarına inanmış, kızı doğduktan sonra kızına kıyamamıştır. Sık sık evden kaçan, bir kez bir hafta eve gelmeyen karısını Meliha yüzünden affetmiştir. Ömrü şüphe içinde geçmiştir (s. 26). Dört sene önce sağlık nedeniyle İzmit'e gelen babanın hastalığı biraz yavaşlamıştır. Onu hayata bağlayan kızı Meliha'nın Kâmil ile İstanbul'a kaçışı, onun ölümünü hızlandırmıştır.

Meliha'nın babası romanda önemli bir kahramandır. Romanda ikinci bölüm, onun ölümü sonrası başlar. Aynı eserde geçen Fransız Bert'in babasının da Mebrure'nin babası gibi bir tuhafiye dükkânı vardır. Kızının bir Türk ile evlenmesini istemez ama söz dinlemez. Kızı Paris'e çocuğu ile döndüğünde de evini kızına ve torununa açar.

Canan'daki Bedia'nın babası Abdullah Bey, emekli bir kaptandır. Gençliğinde çok hovardalıklar yaptıktan, bütün dünyayı dolaştıktan ve otuz yaşında evlendikten sonra uslanmıştır. O günden sonra hakiki dindar, hakiki Müslüman, dini bütün bir insan olur. Yalının bahçesinde bir bahçıvan gibi zevkle çalışmaktadır. Roman kurgusunda çok önemli olmasa da Bedia'nın kocasını yeniden kabul etmesinde onun etkili olduğu düşünülebilir.

Dokuzuncu Hariciye Koşuşu'ndaki Nüzhet'in paşa babası emekli olmuş, vaktini okumakla geçiren, gözleri ve bünyesi zayıf düşmüş zengin bir adamdır. Merhametlidir. Gençliğinin en taşkın yılları Paris'te geçmiştir. Paşa, Fransız dostu ve Alman aleyhtarı, İttihatçılara da düşmandır. Önceleri *Sabah* gazetesi okurken Babiâli baskınından sonra gazete ağız değiştirdiği için bu gazeteyi bir daha almaz. Son ihtiyarlık yıllarında kuşlara merak sarmıştır. Paşa kozmopolit fikirlidir. Fransızlara sevgisini içtimaî bir akide seviyesine çıkarmaya çalışmaktadır. Türk kültürü üzerindeki Fransız tesirinden bahseder. Kızını yine yurt dışında çalışmayı düşünen Doktor Ragıp Bey'e verir. Romanın önemli bir kahramanı olan paşa, Peyami'nin babasının gençliğini çağırıştırır. Yazar Fransızlar, Jön Türkler ve bazı siyasî kuruluşlar ile ilgili düşüncelerinde paşayı sözcüsü yapmıştır.

Fatih-Harbiye'deki Neriman'ın babası Faiz Bey, emekli maaşı ile geçiren, manevî değerlere kıymet veren, septik, ihtiyatkâr zekâyâ sahip bir adamdır (s. 44). Eşiyle kızları Neriman'a halis şarklı terbiyesi vermişlerdir. Anadolu'da birçok memuriyetlerde gezen Faiz Bey, Neriman'ı yedi yaşına kadar saf Türk muhitlerinde büyütülmüştür. Lozan Antlaşması sonunda, resmî Türkiye'nin

de kanunla herkese kabul ettirdiği asrileşmeye olumsuz bakar. Faiz Bey ney çalar, Şark edebiyatı, Şark musikisinden hoşlanır. *Mesnevi* (s. 16) ve *Gazâlî*'nin bir tercümesini okumaktadır. Yedi sene önce eşini kaybetmiş, kızından başka kimsesi olmayan bir babadır. Kızının yanlışlarını bile sabırla karşılar. Onun için her fedakârlığı yapar. Şiddetli his feveranları halinde bile sessizliğini muhafaza edebilen ve yalnız kendi kendisine mahrem olmasını bilen insandır. Paşa, romanın önemli kahramanlarından olup Peyami'nin Şark edebiyatı, Şark musikisi ve millî hayat konusundaki düşüncelerinin sözcüsüdür.

Biz İnsanlar'daki Vedia Hanım'ın babası, karakter sahibidir. Meyus anları vardır. Kederin son derecesini hisseder, sapsarı kesilir, fakat bu zehir ona kuvvet verir, hiç yılmaz. Bir de felâket veya tehlike uzaktayken çok kederlenir ama yaklaşıncı metaneti artar. Çok güvenilecek, çok doğru adamdır. Vedia Hanım'ın eş seçimini etkiler bu karakter. Eserde isim olarak geçer. Aynı eserdeki Tahsin'in babası, Samiye Hanım'ın yalısında kayıçılık yapan bir Türktür. Türke hakaret eden Samiye Hanım'a daha fazla dayanamayıp onu iter. Başı yere çarpan Samiye Hanım'ın şikâyeti üzerine Fransız bir zabıt onu altı ay hapis cezasına çarptırır. Eşi ölmüş fakir bir adamdır. Yalıdaki bir hizmetçi kadın ile hapis çıkışı evlenecektir. Romanda fakir, milliyetçi Türk halkının temsilcisi olup, romanda zengin ve milliyetini inkâr eden unsurlarla çatışmayı vermesi bakımından önemli bir unsurdur.

Matmazel Noraliya'nın Koltuğu'ndaki Yorgo'nun babası doktor olup eşi henüz ölmüştür. Oğlunu teselli etmek için memleketi Roma'ya doğru bir geziye çıkarmıştır. Roma'ya giden gemide Noraliya'nın annesi ile karşılaşır. Yorgo'nun babası Madam'ı beğenir. Ancak Madam ile evlenmez. Oğlu Yorgo ise Noraliya'yı beğenir. Noraliya ile evlenmek için de Müslüman olur. Ancak Madam'ın Müslümanlığa düşmanlığı nedeniyle bu evlilik gerçekleşmez. Yorgo intihar eder. Yorgo'nun babası hakkında çok bilgi olmamasına rağmen iyi bir insandır. Yine aynı eserde geçen Zehra ve Babüş'ün babası medyumdur. Sigara içerken eviyle birlikte kendisi de yanmıştır. Selma'nın babası, doktordur. Annesi onu tavlamıştır. Türk olduğu için annesinin ailesi bu evliliğe rıza göstermez. O da eşini alıp İzmir'e götürür. Ancak Selma'nın annesi ahlâksız bir kadındır. Tahsin Bey kızını alarak eşinden uzaklaşır. Kızının adı kirlenmesin, boşanma zabıtlarına geçmesin diye boşanmasa da sonunda kanser olup ölmüştür. *Bir Akşam*'daki Meliha'nın babasına benzer. İkisi de eşlerinin ahlâksızlıklarına kızları yüzünden tahammül etmiş ama ikisi de sonunda hastalanarak, biri verem biri kanser olup ölmüşlerdir. Zehra ve Babüş'ün babaları ile Selma'nın babası, roman kurgusunda çok önemli değildirler. Ancak romanın asıl kahramanları olan gençler üzerindeki

etkileri yüzünden söz konusu edilmişlerdir. Zehra babasına çekerken Selma'nın bir türlü düzen tutturamaması anne ve babalarının farklı özellikler göstermelerine bağlanabilir.

*Yalnızız'*daki Selmin'in babası, evlendikten sonra eşinin cesaretini kırmasından, onu beceriksiz olarak suçlamasından mutluluğunu yitirip ölmüştür. İyi bir insandır. Romanda Selmin'in annesinin tutumunu daha iyi verebilmek için kendisinden söz edilmiştir.

Olumsuz Babalar

*Sözde Kızlar'*daki Belma ve Salih'in babası, sakallı bir din adamı ve Jön Türklerdendir. Sahtekâr, içki ve kadına düşkün, kendi karısını horlayan, çocuklarını kendi bildiğine bırakmış, nerde olduklarını, nerede yatıp kalktıklarını, üzerine giydikleri elbiseleri nereden aldıklarını bile merak etmeyen kendi sevdasına düşmüş bir adamdır. Hâlâ gözü mahallenin karısında kızındadır. Sinsi bir adamdır. Mahallenin dedikodusundan kaçmak için evini değiştirmeyi düşünmüştür. Modern bir din adamıdır ama mesleğine uymayan bir yaradılıştadır. Romanda çocukları üzerindeki olumsuz özelliklerinden dolayı sözü edilen bir kahramandır. Yazar bu karakterin şahsında mesleğine uymayan modern düşünceli din adamlarını eleştirmektedir. Aynı eserdeki Nevin ve Behiç'in önemli devlet görevlerinde bulunmuş babaları Nafi Bey ile *Biz İnsanlar'*daki bir baş şehbender olan Cemil'in babası öleli çok olmuştur. Her ikisi de alafranga mizaçlı, ecnebi düşkünlüdürler. Eşlerine ve çocuklarına çok yüz vermişlerdir. Nafi Bey çocuklarını Avrupa'da okutmuştur. Halim Bey de eşinin şimdi yaptığı gibi yalısına yabancıları doldurur, onlara ziyafetler verir, eşini yabancı erkeklerle yalının bahçesinde oturmasına bir şey demez. Modern yaşamın Avrupa'da olduğuna ve Avrupalıların modern insanlar olduğuna inanan bu babaların hayatları Avrupa'da geçmiş, Türklere fazla kıymet vermemişlerdir. Onlar için sadece ecnebiler vardır. Bu babalar romanda etkin bir rol oynamasalar da eşleri ve çocukları üzerinde olumsuz etkileri nedeniyle anılırlar.

*Şimşek'*teki Tabende ve Sacid'in babaları da paşa olup yazar onu şu cümlelerle tanıtır: "Mahmut Paşa garip bir şahsiyettir; müvesvis, fakat metin; kinci, haris, fakat kendine hâkim; insanların sayılı zaafını gayet iyi bildiği için bunlardan kendini koruyan; din, memleket, aile duygularına her vakit yüreğini kaptırmayan; kimseye minnet ve emniyet etmeyen; insandan kaçan, infiradı yaşayan; pek az konuşan; bedbin, haşin, dostsuz; biraz hain, biraz korkunç bir adamdır."

Mahmut Paşa, karısını ve çocuklarını pek sevmez, eşi Ferhunde Hanım'dan ayrı yatar. Kızına ve torununa hakaret eder, onları aşağılar. Zengindir. Oğlu

Sacid de kendine benzemiştir. Bu baba, oğlu üzerinde büyük etki bırakmış, adeta oğlu babasını tekrar etmiştir. Romanda sözü geçen bir kahramandır.

Mahşer'deki Mahir Bey'in babası, eski mabeyincilerden olup çok mal mülk edinmiş, ölürken adil davranmak istese de aniden ölünce oğlu onun arzusunu yerine getirmemiştir. Aynı eserdeki Seniha Hanım'ın babalığı da şehbenderdir. Başlangıçta evlatlığına iyi bir baba olduysa da daha sonra kızının güzelliğine vurulmuş, evlatlığına göz koyup karısının üzüntüden ölmesine neden olmuştur. Seniha'yı tanıdıktan sonra yaptıklarına pişman olmuş bir adamdır. Romanda önemli bir kahramandır. Peyami, önemli devlet görevlerinde bulunan kişileri olumsuz olarak vermektedir.

Bir Akşamı'da Kâmil'in babası, oğlunu yatılı askerî okula gönderdikten sonra onunla hiç ilgilenmemiş, ilgisiz bir babadır. Aynı eserdeki Sermet'in babası, içki ve kumara düşkün birisidir. Eşi öldükten sonra bunalıma düşmüş ve intihar etmiştir. Bu babalar, romanların kurgularında önemli olmasalar da ana kahramanların kişilik özelliklerini izah için kendilerinden söz edilir.

Canan'da Canan'ın babası bir eşkiya olup oğlan beklerken eşi kız doğurdu diye kızını bir esir tüccarına satmış bir adamdır. Canan'ın babalığı Şakir Bey, hovarda, çapkın, kazancı olmak koşuluyla her şeyi hoş gören bencil bir insandır. Canan'ın güzelliğinin gördüğü ilgiyi kullanarak devlette etkin olmaya ve menfaat sağlamaya çalışır. *Mahşer*'deki Seniha Hanım'ın babalığı ile Canan'daki Canan'ın babalığı aynı yaradılıştan olup üvey kızlarına daha sonra kötü gözle bakmışlardır. Biri kızı ile evlenirken, diğeri kızının güzelliğini ticari işleri için kullanmıştır. Romanın önemli karakterleridir.

Bir Tereddüdün Romanı'ndaki Vildan'ın babası yabancı olup aşırı mutaassıptır. Kızının üzerinde baskı kurmuş ve onun evi terk edip bir Fransız genciyle Fransa'ya kaçmasına sebep olmuştur. Kendinden söz edilen önemsiz bir kişidir.

Biz İnsanlar'daki Orhan'ın babası, aşırı mutaassıptır. Modern düşüncelere kendini kaptırmış oğlu Orhan ile saygı sınırını aşan kavgalar ederler. Yine böyle bir kavgada "Alçak! Zındık! Mel'un evlat! Defol!" diye biten korkunç öfkesi, oğlunu senelerce evinden uzaklaştıran isyana iter. Oğlunu yeni açılan okullarda okutmak istememiştir. Orhan bir gün arkadaşı Necati'ye babasını şöyle tanıtır:

"Ben babamın evinde ilim namına hadisten ve tefsirden başka söz duymadım. Tecessüs ve izah yasaktı. Körü körüne imana mecburdum. (...) Babam dini ve şerri meselelerde çok mutaassıp, müsamahasız bir adamdı. 'Ya eyyühelmüslimin!' Serlevhası ile yazdığı bir kitabı vardı. Orada o kadar kızıl softadır ki, ittihadı İslam fikrini bütün Hristiyanların katliamına kadar götürmüştür. En mutaassıp şeyhülislam bile kitabın neşrine izin vermedi. *Sebilürreşat*'ta bile babamın bu ifratı aleyhinde

makale çıktı. Müstebit adamdı da. Beni sinemaya bile göndermezdi. Romanlarımın hepsini bir gün haberim olmadan yakmış. Tıbbiyeye girmeme izin vermedi. 'Doktorların çoğu farmason olurlar. İmansızlık onlarla inşa ediliyor.' gibi şeyler söylerdi. Darülmuallimin'e girmemi de istemedi. Orada yeni müdürün sarıklı talebeye sarıklarını çıkarttığını biliyordu. Ben de sarıklıydım. (...) Babam askerleri de sevmezdi pek. Beni orduya girmekten de men etti. Bir sene mektepsiz kaldım."

Orhan'ın babası romanın önemli karakterlerinden olup aşırı tutucu, yenilik karşıtı kişilerin temsilcisidir. Yazar, eleştirdiği bu tür babaların çocukları üzerindeki olumsuz tesirlerini göstermek için böyle bir kahraman oluşturmuştur, denilebilir.

*Matmazel Noraliya'nın Koltuğu'*ndaki Ferid'in babası sefih bir adamdır. Ferid babasını şöyle tanıtır: "Ömrünün yarısı Avrupa'da hariciye memurluklarında geçmiş, ayyaş, zampara, hedonist, ciddiyetin yalnız hayvanlara yakıştığına inandığı için dünyanın bütün dramlarına kahkahayı basan ve bunun için 'Gülener' soyadını alan baba..." Ferid, İstanbul'da iflas etmiş, para kazanmak için Londra'ya gitmiş, orada bombardımanda ölüp ölmediğini bilmediği babasından hiç haber alamamıştır. Ya ölmüş, ya da milyoner olarak İstanbul'a dönecektir. Babası mektup yollamaz, elçilik de onu bulamamıştır.

Ferid'in babası, aşkın bir ahmaklık olduğunu söyler (s. 89). Babasına göre her kadın mubahtır (s. 34). Babası ona "Sen akıl hekimliğinin ihmallerinden istifade edip sokakta gezen delisin." der (s. 34). Allah'a inanmaz. İnananların hepsi ahmaktır, der (s. 45). Bütün sırrı bilinmeden hiçbir şeyin doğru ve tam bilinemeyeceğini söyler. Ferid, babasının kötü tesiri altındadır. Romanın ana kahramanı üzerindeki güçlü etkisi nedeniyle kendisinden söz edilir. Önemli bir kahramandır.

Matmazel Noraliya'nın babası Mecit Bey, Sultan Aziz zamanında sarayın ileri gelenlerindedir. Sultan Aziz onu Paris'e göndermiş, Floransa'da Matmazel Noraliya'nın annesi Gianetti'yi görmüş, birbirlerine vurulmuşlardır. Mecit Bey, İstanbul'a döndüğünde babası İtalya sefaret müsteşarı olan Gianetti'yi görür ve onunla beraber olurlar. Abdülaziz bu ilişkiye kızar. Sultan öldükten sonra da çapkın, kadın düşkünü olan bir adam olan Mecit Bey başka bir kadına nikâh kıyar. Madam'ın kızı Nuriye doğar. Ayrı evlerde yaşarlar. Yabancı bir kadına imam nikâhı kıymasına razı olan Mecit Bey'in annesi torunu Nuriye'yi yanına alır. Mecit Bey, Madam ve kızını çok seyrek görür. Kızının çok üzüldüğünü görünce onu yanına almaya karar verir ama kaza sırasında ölür. Romanın ikinci bölümünün önemli bir kahramanıdır. Romanın kurgusu, onun tutarsız davranışlarının kızı ve Gianetti üzerindeki etkilerinden kaynaklanmıştır.

Yalnızız'daki Ferhat ve Meral'in babası, eşiyle nikâhlı olmasına rağmen ayrıdır. Çocuklar babaları yanında kalırlar. Baba da çocukları ile pek ilgilenmez(s. 221). Hiçbir meseleye fazla bağlanmaz. Son zamanlarda üzerinde bir uyusukluk vardır. Elli sekiz yaşında, saçsız başı, kirpiksiz ve yorgun gözleri, iri ve ortası çıkık burnuna rağmen zarif, bir adamdır (s. 222). İş ortakları vardır. Onun bu lakayt hali ortaklarını da kızdırmaktadır. Tembel ve hiçbir şeye fazla bağlanamamanın ona verdiği kuvveti yahut o her şeyin üstünde görünüş, sebep olduğu para ziyanlarını unutturacak kadar güzeldir. Hiçbir şeyi fazla düşünmeyen, zihnini yormak istemeyen bir iş adamıdır. Dar kafalı bir baba olmadığını, ancak çok da ileri düşünemeyeceğini, pratik bir adam olduğunu, bu memlekette insanın aile hayatının iş hayatına tesir ettiğini, dedikodunun çok olduğunu söyler (s. 224). Karısı ile bu yüzden ayrılmıştır. Ona bunları anlatamamıştır. Nail Bey, yarı tüccar, yarı münevver ağzıyla ve daha ziyade Osmanlıca konuşur (s. 251). Cimri değildir. Son günlerde Nail Bey'in üresi yükselmiştir. Nail Bey'in ağır aile ve ahlâk münakaşalarına tahammülü yoktur (s. 291). Bulanık gördüğü için gözlerini kısar ve kırıştırır. Hiçbir şeyden tam memnun olmaz. Evvela maliye tahsildarı, sonra tahakkuk şefi, büyük tüccarlara defter tutma usullerini gösterip onlardan biner lira falan alıyorsa da aslında onlara vergi kaçakçılığında yardım etmektedir. İçinde yaşadığı konfora lâıyk olmadığını düşünür. Haram para onu rahatsız etmektedir. Üre falan bahanedir (s. 325). Ferhat, babasının yaptığını çektiği kanaatindedir. Babası olduğu için de ona acır. Annesinin yoldan çıkmasına sebep de ona göre babasıdır. Annesinin de çok çektiğini, içinin kan ağladığını, fenalığın babasının da yanına kalmadığını düşünür (s. 325). Nail Bey, isteksiz, bıkkın ve kötümserdir. Çocukları üzerinde de hiçbir olumlu etkisi olmamıştır. Kendi için yaşayan mutsuz bir adamdır. Romanın önemli bir karakteridir. Çocuklarına iyi bir rehber olamamış, ailesine sahip çıkamamıştır.

Sonuç

Peyami Safa'nın ele alınan on bir romanında roman kahramanlarının anne ve babaları ile kahraman olan anne ve babalar ele alınmış ve eserlerde verilen özellikleri teker teker tespit edilmiştir. Buna göre:

Eserlerde toplam kırk anneden 22 tanesi sağ, 18 tanesi ölmüş, kırk babadan 13 tanesi sağ, 27 tanesi ölmüştür. Bu oran, Peyami'nin babasının ölmüş, annesinin sağ olması ile uyumludur. Ölen babaların çoğu iyi insanlardır, ya da hakkında pek bilgi verilmemiştir. Babasını hiç tanımayan Safa'nın romanlarındaki babalardan çoğunu iyi kimseler olarak vermesi doğaldır. Saraya yakın mevki makam sahibi babalar genelde şaşırılmış iken, sıradan bir devlet memuru olan babalar daha iyidir. Bunda babasının saray

tarafından sürülmesi etkili olabilir. Bazı erkeklerin eşlerini önemsemediği, onları horladığı görülmektedir. Kadınların daha zayıf, maceradan hoşlandığı ve çabuk yoldan çıktığı görülür. Çocuklardan kızlar anneye, oğlanlar babaya çekmişlerdir. Ailesinden uzak büyüyen kızlar, genelde yollarından çıkmış kişilerken; zavallı, kocaları yanında silik kişilik sergileyen annelerin çocuklarına hiçbir şey vermedikleri, Müslüman olmayan ebeveynlerin çocuklarına koyu bir taassup uyguladıkları, baskı ortamında yaşayan çocukların ya evden kaçtıkları, ya yalan söyledikleri ya da değişik sapık fikirlere saplandıkları görülür. Çocuklar çocukluk ve gençlik yıllarında iyi bir eğitim aldıysa, daha sonra şaşırsalar bile geri dönmektedirler. Akıl hastalığına varan psikolojik rahatsızlıklar, verem, kanser erkeklerde görülmüş olup sebepleri eşleridir. Modern semtlerdeki zengin anneler ahlâken düşmüş kadınlardır. Kızları, oğulları da kendilerine benzemiştir.

Dokuzuncu Hariciye Koşuşu dışındaki ailelerden hiçbirisinde anne ve baba sağ, çocukları ile birlikte mutlu yaşayan çifte rastlanmamıştır. Peyami'nin anne ve babası ile birlikte bir aile ortamını paylaşmaması bunda etkili olmuştur.

Yazar kendi annesini model olarak iyi annelerle özdeşleştirmiş olup bu kadınlar sessiz, sakin, çocuklarına acılarını göstermek istemeyen, fedakâr, yoksullukla mücadele eden, kendilerini geri plâna atan kadınlardır. Bunların kocaları ölmüştür. *Dokuzuncu Hariciye Koşuşu*'ndaki Nüzhet'in babasının gençliğindeki bazı özellikleri Peyami'nin babasını çağrıştırmaktadır. Bu anne ve babalar aynı zamanda eserlerin kaleme alındığı 1923-1951 yıllarının kadın ve erkeklerinin bir görünümünü de vermektedirler.

Kaynaklar

- Göze, Ergun (1993), *Peyami Safa*, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları.
Safa, Peyami (1959), *Biz İnsanlar*, İstanbul, İnkılâp Kitabevi.
Safa, Peyami (1964), *Matmazel Noraliya'nın Koltuğu*, İstanbul, İnkılâp ve Aka Kitapevleri.
Safa, Peyami (1971), *Yalnızız (1000 Temel Eser)*, İstanbul, MEB Basımevi.
Safa, Peyami (1981), *Fatih-Harbiye*, İstanbul, Ötüken Yayınları.
Safa, Peyami (1999), *Şimşek, Bütün Romanları*, İstanbul, Ötüken, Yayın Nu: 45, Edebi Eserler: 18.
Safa, Peyami (2000), *Canan*, İstanbul, Ötüken Yayınları.
Safa, Peyami (2000) *Sözde Kızlar*, İstanbul, Ötüken Yayınları.
Safa, Peyami (2002), *Bir Akşamdı*, İstanbul, Ötüken Neşriyat.
Safa, Peyami (2005), *Mahşer*, İstanbul, Ötüken Neşriyat A. Ş.
Safa, Peyami (y.t.yok, 1987), *Bir Tereddüdün Romanı*, İstanbul, Ötüken Yayınları.
Safa, Peyami (y.t.yok, 1996), *Dokuzuncu Hariciye Koşuşu*, İstanbul, Ötüken Yayınları.